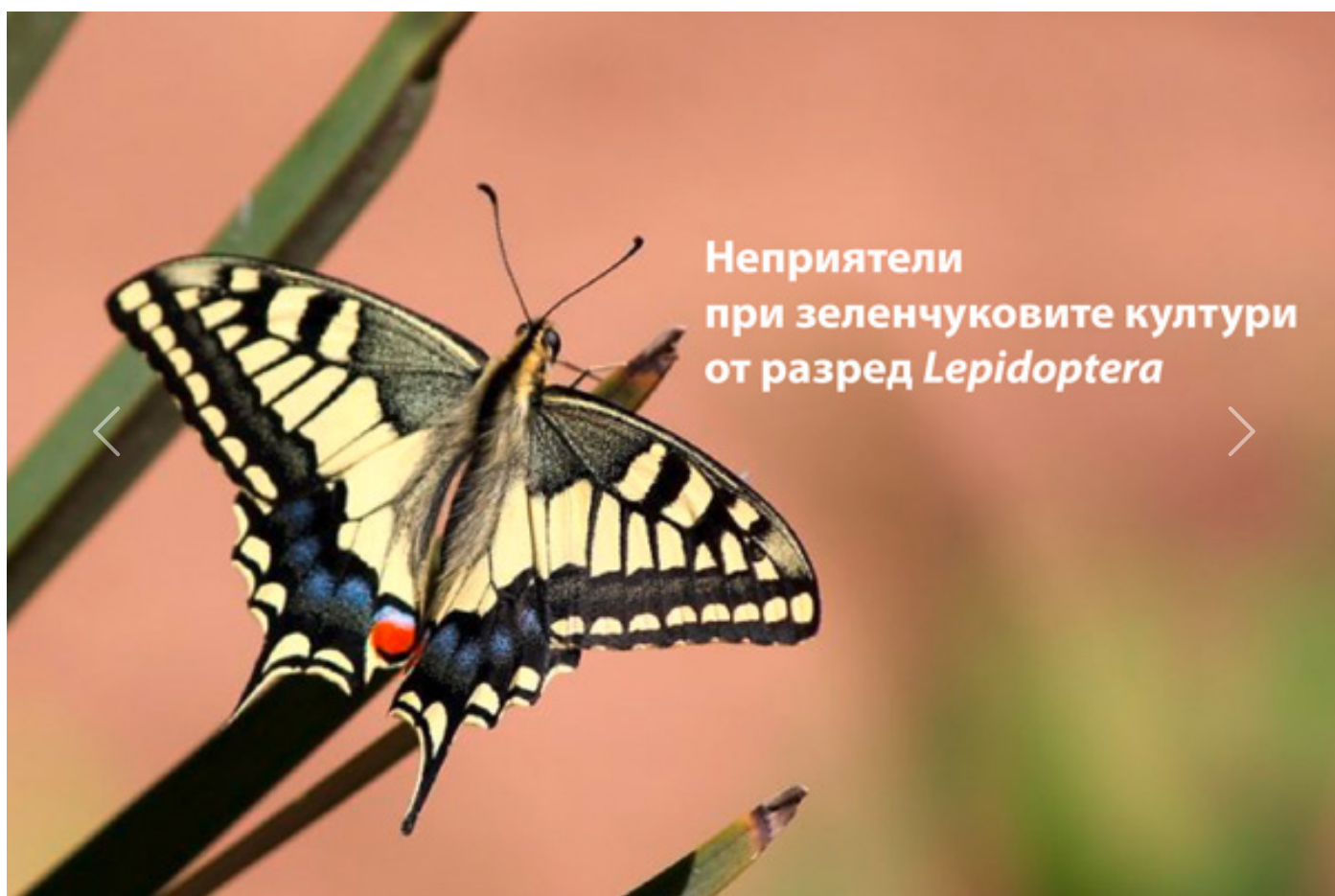

Često srećni štetočine na povrtarskim kulturama iz reda Lepidoptera

Автор(и): проф. д-р Винелина Янкова, Институт за зеленчукови култури "Марица" – Пловдив, ССА

Дата: 18.07.2025 Брой: 7/2025

Rezime

Povrtarske kulture su domaćini velikom broju vrsta iz reda *Lepidoptera*. Šteta koju nanose gusenice često dovodi do velikih gubitaka u prinosu. Različite vrste leptira mogu biti jednako opasne koliko i lepe. Pravovremeno otkrivanje ovih štetočina u usevima omogućava ograničavanje infestacije i uspešnu kontrolu.

Leptiri (*Lepidoptera*) predstavljaju red bogat porodicama i vrstama. Nauka o leptirima, koja je grana entomologije, naziva se lepidopterologija, prema nazivu reda koji potiče od grčkih reči *lepis* – ljuska i *pteron* – krilo, odnosno insekti čija su krila prekrivena sitnim ljuskama. Najstariji otisci leptira pronađeni su u slojevima

mezozojske ere, tačnije u slojevima srednje jure. Bogata nalazišta otkrivena su u Engleskoj, Španiji, Nemačkoj i Istočnom Sibiru. Ledeno doba je snažno uticalo na rasprostranjenost leptira na severnoj hemisferi. Tropski regioni Zemlje su danas najbogatiji vrstama leptira. Različite vrste leptira mogu biti jednako opasne koliko i lepe. Kod nekih vrsta larveni oblik – gusenica – je štetna faza za mnoge poljoprivredne kulture. Jedna od tradicionalnih klasifikacija leptira deli ih na dnevne i noćne. Prvu grupu čine uglavnom veliki leptiri aktivni danju, obično jarkih boja, dok drugu grupu čine uglavnom leptiri aktivni noću, obojeni u tamne nijanse. Povrtarske kulture su atraktivni domaćini za leptire i često postaju meta njihovih napada.

Por. *Noctuidae*

Površinske sovice

Pamukova sovica (*Helicoverpa armigera* Hubn.)

Gusenice su tipični polifagni štetočini. Oštećuju paradajz, papriku, pasulj, patlidžan, grašak i druge povrtarske kulture. Vrsta razvija tri generacije godišnje i prezimljava kao lutka u zemljištu. U nekim godinama javlja se i četvrta generacija, koja ne uspeva da završi svoj razvoj. Let leptira prve generacije počinje u maju.

*Šteta koju nanosi pamukova sovica (*Helicoverpa armigera* Hubn.)*

Štetna faza je gusenica, koja gloda listove, pupoljke i cvetove, a kasnije napada plodove, bušeći ih i hraneći se njihovim sadržajem. Gusenice često probijaju sa strane drške ploda (paradajz, paprika), praveći okrugle rupe koje podsećaju na perforacije. U oštećenim plodovima započinju procesi truljenja, što rezultira mekom, vodenastom truleži. Obično gusenica ne uništi potpuno plod, već ga napusti i pređe na drugi. Tako jedna gusenica može oštetiti od dva do pet plodova pre nego što završi svoj razvoj. Gusenice druge generacije su najštetnije.

Kupusna sovica (*Mamestra brassicae* L.)

Javlja se širom zemlje. Oštećuje kupus, brokoli, salatu, krastavac, papriku, šargarepu, tikvicu i druge. Razvija dve do tri generacije godišnje. Prezimljava kao lutka u zemljištu. Leptiri prve generacije lete krajem aprila – početkom maja. Leptiri druge generacije lete tokom druge polovine juna do kraja jula, a treće – tokom druge polovine avgusta i prve polovine septembra.

*Gusenica kupusne sovice (*Mamestra brassicae* L.)*

Gusenice nanose štete ishranom na listovima i glavicama kupusa. Posle izleganja žive na donjoj strani listova, kasnije jedu listove ostavljajući samo debele žile, a zatim prodiru u glavicu kupusa. Oštećene glavice imaju neprijatan miris.

Povrtarska sovica (*Mamestra oleraceae* L.)

Preferira kruškolike povrtarske kulture. Oštećuje rotkvicu, rotkvu, papriku, paradajz i druge. Razvija dve generacije godišnje. Prezimljava kao lutka u zemljištu. Let leptira prve generacije počinje krajem aprila – početkom maja. Leptiri druge generacije lete u julu–avgustu.

Gusenica povrtarske sovice (*Mamestra oleraceae* L.)

Štetna faza je gusenica. U početku proziruju listove, kasnije potpuno jedu lisnu ploču ne zahvatajući debele žile. Za razliku od kupusne sovice, gusenice povrtarske sovice ne prodiru u glavicu kupusa.

Šarena sovica (*Peridroma saucia* Hubner)

Oštećuje papriku, krastavac i druge. Razvija tri do četiri generacije i prezimljava kao lutka. Gusenice su veoma proždrljive, hrane se na ivicama listova, perforiraju ih ili ih potpuno uništavaju. Buše rupe u plodovima, ulaze u njih, kontaminiraju ih i čine nepodobnim za konzumaciju. Takvi plodovi obično trunu.

Srebrna sovica (*Plusia chalcites* Esper)

Štetočina je primećena na paprici, grašku, kopru i drugima. U uslovima plastenika i uz prisustvo hrane, razvija se kontinuirano, bez dijapauze.

Gusenica srebrne sovice (Plusia chalcites Esper)

Mlade gusenice skeletiziraju listove hraneći se donjom epidermom i parenhimom, a kasnije se hrane i gornjom epidermom. Kao rezultat oštećenja, na listovima se uočavaju brojne nepravilne rupe. Kasnije gusenice jedu potpuno ili delimično lisnu nervaturu. Na plodovima paradajza gusenice u početku nanose površinsku štetu ishranom, koja može da prekrije ceo plod. Zatim prodiru u plodove i hrane se njihovom unutrašnjošću. Jedna gusenica oštećuje 4–5 plodova. Na krastavcima gusenice se površinski hrane plodovima, a na paprici prave rupe. Oštećeni plodovi nemaju tržišni izgled.

Podzemne sovice (Sive sovice)

Ove uključuju **repičinu sovicu (*Agrotis segetum* Schiff.)** i **ipsilon sovicu (*Agrotis ypsilon* Rott)**. Podzemne sovice su polifagne i mogu se naći na brojnim povrtarskim kulturama kao i na korovskoj vegetaciji. Repičina sovica ima dve generacije godišnje i prezimljava kao potpuno razvijena gusenica u zemljištu.

Odrasla jedinka epsilon sovica (Agrotis ypsilon Rott)

Ipsilon sovica ima tri pune generacije godišnje i jednu delimičnu četvrtu, a prezimljava kao lutka i potpuno razvijena gusenica u zemljištu. Mlade gusenice se hrane glodanjem listova odozdo ne zahvatajući gornju epidermu. Starije gusenice se danju skrivaju ispod površine zemljišta, pod grudvama, a noću se hrane listovima, jedući rupe, a kasnije i ceo list osim najdebljih žila. Potpuno razvijene gusenice se gotovo ne pojavljuju iz zemljišta; glodaju stabila ispod površine zemljišta. Gusenice su zemljasto sive do crne, glatke, sjajne, sa masnim sjajem, i često se mogu naći u blizini biljaka, uvijene u "prsten".

Por. Pieridae

Veliki kupusni leptir (*Pieris brassicae* L.)

Oštećuje kruškolike kulture kao što su kupus, repa, rotkva i drugi. Razvija tri do četiri generacije godišnje. Leptiri se pojavljuju krajem aprila – početkom maja. Aktivni su danju u toplom i sunčanom vremenu. Mlade gusenice žive zajedno do drugog stupnja. Hrane se listovima ne zahvatajući gornju epidermu. Potpuno razvijene gusenice jedu listove potpuno, zajedno sa tankim žilama, skeletizirajući ih i ostavljajući samo debele žile.

Mali kupusni leptir (*Pieris rapae* L.)

Mali kupusni leptir (Pieris rapae L.)

Oštećuje glavičasti i karfiol, keljrabi, repu, rotkvu i druge kruškolike kulture. Razvija dve do tri generacije godišnje. Leptiri lete krajem aprila – početkom maja. Mlade gusenice se hrane listovima ne zahvatajući gornju epidermu, zatim jedu okrugle rupe, a kasnije jedu ceo list osim debelih žila. Oštećena tkiva trunu i neprijatno mirišu.

Repin leptir (*Pieris daplidicae* L.)